
Ritualer som markerer livets mange faser

BOKOMTALER

Dette er en klassiker innen antropologisk litteratur. Originalteksten ble skrevet i 1909, og teksten bærer preg av å være knyttet til en fase i antropologien som i stor grad var etnografisk basert, og som ideologisk skilte mellom siviliserte og mindre siviliserte samfunn. I dag kan det virke relativt eurosentrisk og arrogant overfor andre kulturer, men slik var det altså den gangen.

Det fundamentale bidraget til antropologisk teori som dette skriftet bidrar til, er den klassiske beskrivelsen av overgangsfasene mellom stadier i menneskelivet i ulike kulturer. Arnold van Gennep beskriver de tre stadiene, atskillelsesfasen, liminalitetsfasen og integrasjonsfasen, og diskuterer ritualer, markeringer og tradisjoner knyttet til ulike overganger i mange forskjellige kulturer. Typiske overganger er overgang fra ugift til gift, fra barn til voksen, fra gravid til fødende, for å nevne noen. De rituelle overgangene følger ikke alltid de biologiske, men ofte ser man at det knyttes sterke riter nettopp til biologisk funderte overganger, som fødsel, menarke, stemmeskifte og død.

Boken har et interessant innledningskapittel skrevet av den norske etnologen Ingvild Sælid Gilhus som setter teksten inn i en historisk sammenheng. Den avsluttes med et kapittel av antropologen Victor Witter Turner som først og fremst diskuterer mellomfasen, liminalitetsfasen, i van Genneps teori.

Som en klassisk antropologisk tekst er boken ordrik og full av eksempler som forklarer eller bekrefter teorien til van Gennep. For medisinerere er tekstene om svangerskap og fødsel og barndom de mest relevante. Der kan vi lese eksempler som kan forklare hvorfor en ren biomedisinsk tilnærming til sikkerhet rundt fødsel ikke holder dersom man vil gi en integrert fødselshjelp. Fødsel representerer noe mye mer enn det å få et genetisk avkom.

Initiasjonsritekapitlet kan være nyttig å lese både for de som ser med avsky på at det forekommer kvinnelig omskjæring, men også de som stiller seg helt uforstående til hvorfor man i norsk helsevesen kan behøve å omskjære små guttebarn, kan ha nytte av å lese disse betraktninger om overgangsritenes kulturelle betydning.

Mye av det vi holder på med i moderne helsevesen er også rituelt mer enn rasjonelt begrunnet, selv om vi liker å tro at vi bare handler på bakgrunn av det kunnskapsbaserte. Vi forholder oss til en rekke overganger, fra frisk til syk, fra selvstendig til hjelpetrengende, til fødsel, død og gravferd. Riter jeg selv har vært

med på å gjennomføre, kan for eksempel være rituelt klyster før fødsel, universell kutting av mellomkjøttet (episiotomi), barbering av kjønnsår før inngrep som utskrapning, til og med selve utskrapningen har vært utført som rituelle mer enn kurative inngrep. Begrunnelsen har ofte vært ”hygiene” eller renhet.

For meg kommer en rekke av handlingene vi utfører i medisinen i et nytt lys etter å ha lest denne boken. Den anbefales derfor til alle som er interessert i å gjøre selvstendige analyser av hvorfor vi gjør en del av de tingene vi faktisk gjør i livene våre og i profesjonen vår.

Johanne Sundby

Seksjon for medisinsk antropologi

Universitetet i Oslo

Publisert: 10. september 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 27. mars 2026.